

ЧУДОМИР

ЧИТАЛИЩНИ МУЗЕИ

chitanka.info

В балканските ни пещери и дупки и сега още се намират следи от жителите на каменната епоха. В безбройните селища и гробните могили, крепости, кули, църкви, манастири и руини се крият неизброими количества исторически материали и ценности, които чакат да бъдат издирени и проучени, за да осветлят нашето минало и ни помогнат да узнаем историята на народа и земята си. България според археолозите е една от богатите с исторически и етнографски материали страни. Тя наред с Гърция и Мала Азия е една от тия, в които са сечени най-много монети. Една от най-големите римски монетарници се е намирала в древната Сердика (София). Монети са сечени също в Улпия Пауталия (Кюстендил), Филипополис (Пловдив), Августа Траяна (Стара Загора), Деултум (при Бургас), Одесос (Варна), Месемврия, Анхеало, Никополис и т.н. Освен това благодарение на особеното си географическо положение у нас са циркулирали още много и най-различни монети като византийски, венециански, полски, австрийски, испански, дубровнишки, от Рагуза и пр.

Всички знаем също, че писмените ни паметници от миналото са твърде осъкъдни, затова значението на веществените става по-голямо. Без тях ние не бихме знаели нищо за културата, бита, религията, изкуството и техниката на тия далечни времена. Много от тия предмети и паметници ще ни разкрият и политическата уредба на държавата, и сношенията й с други страни, и културното влияние, което тя е упражнявала.

Изучаването на старите монети напр. ни дава градиво за [изучаване] не само на стопанска история и търговски отношения, но и за хронология, политическа история, те ни дават портрети на исторически личности, сведения за митологията, домашния бит, обичаите, оръжието, а най-често те сами по себе си представляват и художествени произведения.

Голямо и неизчерпаемо имане за проучване нашия бит представляват също така етнографските и фолклорни материали като: шевици, съдове, украси, песни, приказки, легенди и пословици.

В напредналите страни значението на такива паметници е общопризнато. Те се пазят и проучват най-грижливо. У нас обаче интересът към тях е все още слаб, особено сред народа. Затова те често се рушат от иманяри и невежествени люде. Случайни ценни находки се разграбват и се продават по златари, сарафи и търговци, които пък

най-често ги изнасят в чужбина. У нас още липсва съзнание за значението на старините, ние още не сме разбрали, че без тях не ще можем да възстановим историята на нашата земя. А в нашата история все още има големи празнини, нашият бит все още не е напълно проучен, духовните и веществени богатства на народа ни все още не са събрани и изтъкнати напълно.

С тази задача са се нагърбили археологическият, етнографският, военният и църковният музей. Такива имаме почти при всички по-уредени читалища, а трябва да имаме навред.

На пръв поглед да се заемеш с подобна работа изглежда трудно. Нужни са познания, подготовка, опитност. Всъщност това не е напълно така, защото едва ли има в света завеждащ музей, който да разбира едновременно от праистория, средновековие, да е добър нумизматик и етнограф, да речем. Още по-интересно е, че нито един почти уредник в нашите провинциални музеи не е завършил по история поне. Повечето от тях са любознателни, енергични и предани читалищни дейци, които, без да имат нужния ценз, дълбоко вярват, че тази работа е полезна. Те никога не са помисляли даже, че ще станат археолози. Тази наука е тъй обширна, тъй огромна, за нея са потребни толкова много знания, владението на толкова чужди езици, че едва ли някой от тях е мислил да се доближи до нея или да остави някакъв сносен научен труд. Това не е и нужно, защото такова едно увлечение на любителя го отклонява от пряката му задача — да събира материали само. Един малък провинциален музей трябва да расте и се развива в много посоки. Няма важно и неважно, интересно и неинтересно. Всичко старо е еднакво ценно. Както късчето от глинен съд, така и златната амфора, така и камennият чук, така и старопечатната книга имат своята цена. Еднакво ценен трябва да бъде за него предметът, датиращ 10 века преди Христа, с този една година преди Освобождението. Единият ще послужи на един специалист за една цел, другият — за друга. Защото има уредници на музеи, които са се встрастили, да речем, само в нумизматиката, събират само монети и търсейки само тях, пропускат много други, по-интересни и по-важни неща. Нашата цел трябва да бъде ясна и определена. Ние ще се стараем да създадем такъв музей, който да отрази миналото, бита, изкуството на нашето село, паланка, град, окolia или област, а за да сторим това, трябва преди всичко да

събираме материали по всички отрасли. Да събираме и трупаме материали.

Тази лесна наглед задача обхваща в себе си толкова много други, че си струва човек да ѝ се отдаде и да ѝ служи.

На първо време, значи, стои въпросът за събиране материали — какво и как да се събира.

Важно условие да се тури добро начало е шкафът — шкаф или на първо време един обикновен сандък, — та още пъrvите събрани предмети да бъдат поставени на сигурно място и заключени. Познавам много читалищни и училищни музейни сбирки, които поради липса на място за съхранение са живели твърде малко и са загинали. Някой любознателен учител се запретне да събира, направи си колекция и тук ли да я тури, там ли, че я сложи в общия шкаф за училищни потреби или в някое чекмедже на масата. Размесят се монети, глинени съдчета, пръстени, шевици, тебешери, моливи, парцали, овалят се, отъркалят се, па някой ден или училищният слуга, „за да почисти“, ще ги изхвърли като непотребни вещи, или този ще си вземе едно, онзи друго, докато изчезнат всичките. Най-вече изчезват тия сбирки, когато любознателния учител по една или друга причина го преместят. Заедно с неговото заминаване загива и музейчето, защото нито някой го приема по опис от него, нито пък се залавя да продължи делото му. Затова работата по създаване музея трябва да се почне сериозно още от самото начало, като освен шкафче се снабдим и с инвентарна книга, в която да се опише всеки предмет и по която да се предава той. Така, ако следващият уредник го не увеличи, поне ще запази събраното. Записването на предметите в началото ще се прави така, както уредникът може, но непременно трябва да се означи къде, кога и при какви обстоятелства е намерен предметът: при оран ли, при разкопки ли, или случайно. Щом предметът е напр. монета и любопитствувате да узнаете от коя епоха е, откопирайте я на една бяла хартия, пратете я в Народния музей и след 4–5 дни ще ви съобщят. Същото се отнася и до другите предмети, които могат да бъдат фотографирани или нарисувани. Увеличи ли се сбирката достатъчно, поискайте съдействие пак от Народния музей и ще ви пратят човек, който да я подреди по епохи и опише правилно. По отношение събирането на предмети ще повторим: няма важно и неважно. За един уредник на музей всичко старо е важно. Колкото по-разнообразни материали има в него, толкова

е по-добър той и по-добре е изпълнил задачата си. Максим Горки, като посетил Британския музей в Лондон, ето как го е характеризирал: „Бисерът на Лондон, скъпоценността, която няма цена, най-доброто укражение на Англия за мене беше Британският музей — панорамата на живота на всички народи на земята, умното и велико създание на силните и дълги ръце на английския народ. Този голям, тежък дворец на редки неща стои на земята здраво, както и самата Англия. Той сякаш е каменна подвързия на великата книга за човешката култура, книга, която човек трябва да чете с години, за да я прочете цялата докрай.“ (Максим Горки, Статии за литературата и изкуството).

Музеите между другото са и школи за историческо мислене. Младежта трябва да познава миналото, за да се научи да мисли исторически, казва на друго място пак той. „Да мислиш исторически, това значи да разбираш живота като процес на непрекъснато въплътяване на трудовата енергия в производството на всичко онова, което се нарича материална култура; в добив и обработка на металните руди, в строежа на градове, пътища, мостове, машини, инструменти, в обработка на кожа, вълна, лен, дърва и т.н.

Да мислиш исторически, това значи да разбираш как след работа по създаване на материалната култура, и на нейна почва, възниква и се развива умствената, интелектуалната култура, т.е. науката: математика, физика, химия, геология, медицина и др., как са се появили изкуствата: литература, музика, живопис, скулптура, архитектура.

Историческото мислене ни показва победоносната сила на труда, чудната неукротима сила на разума, който бива организиран от труда и на свой ред организира всички действия, цялата работа на хората.“

За един уредник на музей, който не е отреден специално за тази цел, а я върши между другата си работа, събирането на толкова материали не е по силите му. Той не може и няма време да обходи всички обекти и надникне във всички исторически места. Затова трябва да заинтересува повече хора. Най-напред ще поиска съдействие от административната власт (кмет, околовръстни управител, областен директор), която да разгласи между населението и да го помоли за съдействие. Той трябва да влезе във връзка и с ония стопани, които имат имоти в съседство със стари селища, крепости, манастири, и да ги помоли при оран или копан каквото намерят да го запазват и му го изпратят. С няколко беседи той може да използува любознателността и

енергията на учащите се, като за всяка донесена ценна вещ ги насырчи и публично похвали. С тях може да направи и малки разкопки през трудовите дни, като предварително уведоми управата на Народния музей в София. Ако обектът на разкопките му е интересен, оттам могат да му изпратят и специалист, който да ги ръководи.

В селището и неговата околност трябва да се издирят и съберат всички видове шевици и стари женски украси, трябва да се издирят и запазят всички инструменти на изчезнали занаяти като златарство, зографство, гайтанджийство и т.н. Могат да се проучат родовете, които са образували селището, битът, особеностите в говора, песните, обредите, поговорките. Могат да се проследят икономическото развитие и условията, които са го тласкали към една или друга посока, да се напишат биографиите на борците за свобода от този край, да се проучи училищното дело, да се запишат легендите и пр.

Един добре уреден музей в град или село е положителна мярка за неговото културно ниво и за неговия духовен ръст. Страхотна празнина би чувствувал един народ, той би загинал, ако няма опора в своята история и не познава своето минало. И обратно. Какъв подем, каква душевна гордост би изпитал, ако узнае и разбере, че е потомък на едно здраво, сръчно, борческо племе, което, преодоляло страхотни пречки из жизнения си път, е могло да оцелее и се развива. Достатъчно е да си припомним само ролята, която е изиграла за нашето народностно пробуждане историята на атонския монах Паисий. А историята на един народ не се крие само в пожълтелите пергаменти на манастирските библиотеки, тя е написана върху всяко камъче от старинна крепост, върху всяка старинна монета, върху най-незначителния глинен съд, изровен из някой гроб, и никой от нас не знае дали не ще бъде щастлив да спомогне за осветлението на някой забулен в мрак момент от нашата история.

(Публикуван в сп. „Читалище“, XXII, XXV, 1947, кн. 3, стр. 24–28)

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.